

Pipeskandalen:

- Skorsteinen i flere hundre tusen hjem er ei brannbombe, hevder eksperter. Hvorfor har ikke myndighetene slått alarm?

Innledning

I mai 2003 ble Asle kontaktet per telefon av en ekspert i fyringsteknikk. Det han hadde å fortelle var så interessant at journalisten dro for å møte denne kilden i Hamar noen få dager senere. Påstander om farlig pipetype i flere hundre tusen norske hjem, mystiske dødsbranner dysset ned av myndighetene og et skjebnesvangert samrøre mellom myndighetsorganer, pipeprodusent og forskningsmiljø vekket interesse, men var vanskelig å tro på. Historien skrek etter beviser og dokumentasjon.

Asle koblet Kristoffer inn i arbeidet, og etter noen innledende undersøkelser oppdaget vi at flere redaksjoner, inkludert Dagbladet i år 2000 ved journalist Eirik Lindahl, hadde forsøkt å dokumentere den fantastiske historien, uten å lykkes. Lindahl fortalte at han ble møtt av en ugjennomtrengelig mur av benektelser, og at skriftlig dokumentasjon som underbygget de alvorlige påstandene virket umulig å oppdrive. Dette skulle vise seg å være en sannhet – i ganske lang tid.

Den sentrale problemstillingen

Vår sentrale problemstilling var innlysende: Er det virkelig sant det vi har fått høre? Vi måtte forsøke å finne ut om det virkelig kunne være slik at en pipetype, som aldri skulle blitt godkjent, har fått lov til å spre seg i flere hundre tusen hjem med myndighetenes vel-signelse. Var det virkelig slik at departementet satte til side sin egen fagekspertise og tok pipeprodusentens parti da Statens branninspeksjon ville stanse spredningen av den utette skorsteinen allerede i 1979? Vi måtte forsøke å finne ut om det virkelig er slik at Statens bygningstekniske etat (BE) har dysset ned ekspertteorier om fire meget spesielle og dramatiske dødsbranner, og i samråd med Brannlaboratoriet (Sintef NBL) har stanset forskningen som skulle avdekke brannfaren knyttet til de utette pipene.

Vi hadde tre ulike metoder å nærme oss vår sentrale problemstilling på:

- **Vi ville forsøke å finne skriftlig dokumentasjon som verifiserte eller falsifiserte de til dels fantastiske påstandene vi var blitt servert.**
- **Vi ville forsøke å finne ut om det fantes flere fagfolk som kunne underbygge påstandene om pipehistorikken og de utette elementskorsteinene - gjerne skjulte kritikere hos myndighetsorganene eller i forskningsmiljøet.**
- **Vi ville forsøke å kartlegge hvordan de ulike aktørene som Statens bygningstekniske etat (BE), Sintef NBL, Brannvernforeningen, Direktoratet for brann og el-sikkerhet (DBE - nå DSB), feierne og Kommunaldepartementet hadde opptrådt i ulike pipesammenhenger de siste 30 årene.**

2. Metode

2a) Hvem kan bekrefte historien?

I starten av juni 2003 satte vi i gang enkle dokument søk, først å fremst for å få bringe på det rene hva som virkelig skjedde i 1979. Var det virkelig slik at Statens branninspeksjon slo alarm og ville stanse de utette skorsteinene, men ble hindret da pipeprodusenten AS Norsk Leca vant gehør for sin klage til Kommunaldepartementet?

Vi kontaktet arkivet i Kommunaldepartementet for å få oversendt alt de måtte ha av korrespondanse, klager, og dokumentasjon vedrørende skorsteiner, piper, AS Norsk Leca, og Statens branninspeksjon i perioden 1978 – 1980. Noe overraskende fikk vi tilbakemelding om at ingen slike dokumenter fantes i arkivet. Vi ble samtidig forsikret om at ingen dokumenter fra denne perioden var oversendt Riksarkivet, eller på annen måte var fjernet fra departementets arkiv. Innledningsvis var det heller ikke mulig for oss å finne de dokumentene vi trengte hos BE eller DSB (De overtok ansvaret da Statens Branninspeksjon ble lagt ned i 1985).

Vi ble altså møtt av den samme veggen som vår kollega Lindahl noen år tidligere hadde støtt på. Men vår redaksjonsledelse ga oss klar melding om at vi hadde frie tøyler til å grave videre etter svar – uansett tidsbruk. Vi nøt godt av en bevisst Dagblad-satsing på undersøkende journalistikk, og kunne derfor fortsette våre undersøkelser.

Vi innledet utallige samtaler med fagfolk innen brann- og feiermiljøet og fant raskt flere kilder som kunne bekrefte vår hovedkildes framstilling av historien. Blant annet kunne en tidligere feiermester i Bergen og to feiermestre i Oslo gi oss en tilsvarende beskrivelse av virkeligheten. Under denne kildekartleggingen støtte vi på personer som kunne gi oss noe skriftlig dokumentasjon på at problematikken var kjent og at det har vært en årelang diskusjon i det skjulte – uten at disse dokumentene ga oss en klarhet i detaljene. Vi hadde likevel fått en indikasjon på at vi var på rett spor.

Nok en gang kontaktet vi Kommunaldepartementets. Vi sa, som sant var, at vi nå visste at pipeproblematikken hadde vært et stort tema, og at skriftlig dokumentasjon måtte finnes i deres arkiver. Nok en gang kom departementet tilbake til oss og sa at de ikke kunne finne noe. Parallelt valgte vi å konfrontere BE, DSB, Sintef NBL og pipeprodusenten Optiroc (tidligere Norsk Leca) med kritikernes framstilling av virkeligheten.

Samtlige hevdet at det aldri var framsatt nye krav til pipetetthet i 1979, og at det aldri ble innlevert noen klage i fra AS Norsk Leca. Selv personer vi av kritikerne ble fortalt hadde vært sentrale aktører den gangen, benektet enhver kjennskap den angivelige klageprosessen. Enkelte av disse mente å huske at det hadde vært en diskusjon om pipetetthet den gangen, og at man alle var blitt enige om at spesielle krav var unødvendige. Men de understreket at det aldri har vært dramatisk knyttet til temaet.

2b) Jakten på den forsvunne dokumentasjon...

Vi fikk stadig flere indikasjoner på at problematikken var langt mer betent og diskutert enn de offentlige myndigheter og pipeprodusenten ga uttrykk for. Vi tok på ny kontakt

med kommunaldepartementets arkiv, og utvidet vårt søk til å omfatte hele 80-tallet. Men tilbakemeldingen vi fikk var den samme: Ingen dokumenter fantes. Vi diskuterte hva vi skulle gjøre. Det var åpenbart for oss at noen ikke fortalte oss den hele og fulle sannhet. Kritikernes fantastiske framstilling stod i grell kontrast med de offisielle myndigheters versjon, og det fantes påfallende liten (ingen) dokumentasjon på at skorsteiner i det hele tatt hadde vært et tema de siste 30 årene. Dette visste vi ikke stemte.

Asle hadde gjennom kildepleie fått en undersøkelsesrapport fra en dødsbrann (Balsfjord 1999) der problematikken med de utette skorsteinene ble reist. Der ble det også henvist til en uavsluttet undersøkelse foretatt av Sintef NBL i 1996 om mistanke til eksplosjonsfare i disse pipene – samt henvist til tre andre dødsbranner med tilsvarende mystisk forløp. Vi ble enige om å endre strategi i håp om å få hull på taushetsbyllen. Kunne vi klare å sette myndighetsorganene opp mot hverandre ved å antyde at noen forsøkte å skjule dokumenter og opplysninger fra oss?

Kristoffer inviterte derfor seg selv på et møte med BE-direktør Olav Ø. Berge og hans nestkommanderende Gustav Pilgram-Larsen. Berge holdt fast ved at det ikke fantes noen pipeproblematikk, men advarte om at det var enkelte kritikere som hadde "låst seg fast" i et hevntokt mot Leca, og at disse ikke kunne stoles på. Han sa vi ikke var de første journalistene som var blitt kontaktet i saken, men at "de andre" klokkelig hadde droppet å skrive noe.

Mot slutten av møtet gjorde Kristoffer som vi var blitt enige om på forhånd: Han bemerket mysteriet rundt at det ikke fantes et eneste dokument om problematikken i offentlige arkiver, og reiste anklagen om at her må ha vært noen som har trikket.

Da husket plutselig Berge at det kunne finnes noen gamle arkivskap fra Statens Branninspeksjon i kjelleren, men at disse ikke hadde vært åpnet på mange år. Arkivaren var pensjonert, og det vil være svært vanskelig å finne frem i dag.

2c) Gjennombruddet

Noen dager senere ringte Pilgram-Larsen i BE og sa han hadde leid inn den pensjonerte arkivaren, og at hun hadde funnet en bunke dokumenter. Kristoffer ilte til BEs kontorer.

Der møtte han Pilgram-Larsen (som opplyste at Berge ikke var til stede denne dagen). Han la fram en mappe med dokumenter og sa: "Jeg har ikke sett på dem selv, men det gjør vel ikke noe. Du kan kopiere hva du vil".

Kristoffer kopierte alt, og dro tilbake til redaksjonen. Da han gikk gjennom dokumentbunken fikk han nærmest ståpels. Han ringte umiddelbart til Asle, som sommerferieplasket med kone og barn på Trollvann.

Det ble en lang samtale. Dokumentene bekreftet store deler av kritikernes fantastiske historie:

KAD = Kommunal og arbeidsdepartementet. SBI = Statens Branninspeksjon

01/03-79 Brev fra NBI til SBI

Byggforsk informerer om at
Sintefs målemetode for skorsteinstetthet
er helt feil.

13/07-79	SBI innfører nye krav	"Tetthetsprøving av røykpiper" De nye kravene innføres, med overgangstid frem til 31/12-80- og er lik kravene de andre nordiske land har innført. Direkte konsekvens av at feilmålinger har forledet til å tro at norske piper er langt tettere enn de faktisk er.
01/08-79	Klage fra Leca til SBI	"Røykpiper krav til tetthet, klage på vedtak" Lecas klage på innføring av nye krav
24/08-79	følgebrev fra SBI til KAD	"Klage fra AS Norske leca?" SBI anbefaler KAD at klagen avvises.
12/09-79	Brev KAD til Leca	"Klagesak Tetthetskrav" Varsel om at det kan ta noe tid å behandle klagen som følge av stor arbeidsbyrde.
21/09-79	brev SBI til KAD	Kommentarer og anbefaling til vedtak
21/11-79	NOTAT fra møte i KAD	Håndskrevet møtereferat fra et "uformelt" møte mellom departementsledelsen, Leca, Sintef og SBI, som det ble beordret at ikke skulle refereres i fra. Her blir SBIs ekspertise tilsidesatt, og nye tetthetskrav forkastet. Sintef får i oppgave å forske på om det er behov for tetthetskrav. Leca skal delfinansiere dette.
23/11-79	Brev KAD til SBI	Beordrer at klagesaken ikke realitetsbehandles på bakgrunn av møtet i KAD – der kravene ble forkastet.
28/11-79	Brev Leca til NBL	"Gode råd" om hvordan Leca vil ha testene utført
30/11-79	Brev SBI til KAD	Branninspeksjonen informerer om at de i påvente av Sintefs undersøkelser vil skjønnsmessig vurdere piper ut i fra fellesnordiske krav.
06/12-79	Notat Leca	Klager på SBIs presisserieng om skjønnsmessig vurdering

07/12-79	Møtereferat NBL	Referat fra partsmøte på NBL, der Leca mener det ikke bør finnes noen krav til tetthet inntil videre.
19/12-79	Brev KAD til SBI	KAD gir igjen medhold, og finner det rimelig at det ikke stilles krav i det hele tatt inntil videre.
09/01-80	Brev fra SBI	Alle tetthetskrav oppheves formelt

Dette utvalget av dokumenter illustrerte for oss det enorme spriket mellom partenes framstilling og virkeligheten.

I tillegg til disse fant vi en rekke dokumenter og brevvekslinger mellom partene og feierlaug over hele landet. Feierne var sterkt kritisk til manglende krav, og dokumentene viser at det var nærmest opprørtilstander flere ganger på 80-tallet.

Noe overrasket kunne vi også se at BE-sjef Olav Ø. Berge, allerede før han fikk direktørstolen da etaten ble opprettet i 1985, var involvert i saken. Berge arbeidet da i kommunaldepartementet, men i samtaler med oss benektet han enhver kjennskap til problematikken før han begynte i BE. Dokumentene viser derimot at han var departementets saksbehandler da landets mange feierlaug slo alarm og ville ha de utette pipene bort fra markedet.

- **Alle disse dokumentene fikk vi altså huler til bulter i en bunke fra et nedlagt arkiv. Norsk lov pålegger myndighetene at alle disse dokumentene skal være tilgjengelige i offentlige arkiver den dag i dag.**
- **Funnet styrket vår mistanke om at noen aktivt har forsøkt å holde denne prosessen skjult for offentligheten. Hvordan kunne vi belyse dette?**

Vi satte opp en liste over dokumenter med fullstendig saksnummer og overskrifter og fakset det til Kommunaldepartementets arkiv med krav om innsyn. Vi ba også om innsyn i eventuelt andre aktuelle dokumenter de måtte komme over. Etter et par dager fikk vi svaret, som vi på dette tidspunktet nærmest ventet: "Vi har lett over alt, men kan ikke finne et eneste av dokumentene dere etterspør. Det er veldig rart. Vi ser jo at de skal finnes i vårt arkiv."

På dette tidspunktet hadde vi arbeidet med saken i flere måneder.

Vi kontaktet kommunaldepartementet en siste gang, og ba arkivleder om en forklaring på hvorfor en rekke dokumenter er fjernet/borte fra arkivet, og opplyste om at vi hadde planer om å lage et nyhetsoppslag om dette.

Det ble tydelig hett på arkivet, for i løpet av dagen fikk vi en rekke telefoner fra forskjellige underdirektører i departementet der de tryglet oss om å vente med publisering inntil de hadde gjort et siste søk.

Sent på ettermiddagen fikk vi telefon fra arkivlederen. Hun fortalte at de hadde kommet over en pappeske på "bortsettingsarkivet" som kunne inneholde dokumenter vi var

ute etter. Da vi dagen etter møtte opp på arkivet, fikk vi utlevert til gjennomsyn en umerket pappeuke full av arkivdokumenter, uten fullstendig innholdsfortegnelse eller referanseregistre. Dokumentene handlet alle om pipeproblematikken – fra 1960-tallet fram til begynnelsen av 90-tallet. Arkivet hadde ingen forklaring på hvorfor akkurat disse dokumentene lå i samme umerkede pappeuke på en hylle i bortsettingsarkivet. Vi fant igjen mange, men slett ikke alle dokumentene vi hadde etterspurt. Pipesaken er altså ikke lenger arkivmessig forvart, slik seg hør og bør etter norsk lovgivning. Vi valgte å ikke lage noe nyhetsoppslag om dette, men heller bruke det kruttet vi hadde funnet i dokumentbunkene til å nøste oss videre. At det fantes kilder der ute vi ikke hadde vært i kontakt med, som ville kunne forsørge oss med ytterligere dokumentasjon, var vi helt overbeviste om.

2d) Bolkesjøsannhetene og andre "offisielle sannheter"

På dette tidspunktet i vår research kunne vi dokumentere spillet rundt de utette pipene fra de kom i 1969 og til midten av 80-tallet, som senere dannet grunnlaget for artikkelen "Danset etter Lecas Pipe". Derfor kunne vi nå dreie fokus mot de dramatiske dødsbrannene og kildepåstandene om at myndighetene har dysset ned at de utette pipene tilsynelatende har eksplodert og startet brann. Som nevnt, hadde vi allerede DBEs rapport fra Balsfjordbrannen i 1999, ført i pennen av brannekspert Anders Sandberg. Sandberg jobber fremdeles med fyringsfaglige spørsmål i nåværende DSB. Rapporten peker på at Balsfjord-brannen er en av fire kjente branner med meget sammenfallende forløp, og det henvises til en forskningsrapport fra Sintef NBL som tok for seg problematikken i 1996. Sandberg gjorde i sin rapport et poeng av at forskningsarbeidet fra 1996 aldri er blitt videreført. Vi trengte aldri bestille rapporten fra Sintef, fordi vi raskt oppdaget at den sto i flere av våre kilders bokhyller. Rapporten konkluderer med at den forskningen som er utført ikke er tilstrekkelig til å kunne avskrive sotekspløsjon i gamle utette elementskorsteiner som mulig brannstifter. Forskerne skriver at prosjektet bør fortette og at det bør gjennomføres realistiske fullskalaforsøk. Dermed hadde vi flere nye spørsmål å forholde oss til:

- **Hva kunne være en eventuell motivasjonsfaktor for at myndighetene ikke ønsket svar om brannfaren knyttet til sotekspløsjon i gamle, utette elementskorsteiner?**
- **Hvem ønsket myndighetene å beskytte? Seg selv, for å ha godkjent pipetypen i utgangspunktet? Eller Norsk Leca?**
- **Og i så fall: Hvorfor i all verden skulle de det? Alt dette var spørsmål vi stilte oss, og som lå i bakhodet i den videre jobbingen med sakskomplekset.**

Alle disse spørsmålene kunne vi summere opp i en ny problemstilling:

Kan vi stole på brannvernmyndighetene når de sier at eldre, utette elementskorsteiner ikke er farlige?

Vi snakket med Sintef NBL-direktør Kjell Schmidt Pedersen og BE-direktør Olav Ø. Berge om stansingen av dødsbrannforskningen, og fant ut at de to i samråd hadde tatt denne beslutningen. De hevdet det ville bli for dyrt å gjennomføre andre del av forskningen sett i forhold til de svarene man kunne vente å få. Gjentatte ganger fikk vi høre at dette ville være meget kostbart, uten at han kunne komme med noen antydninger om hva det faktisk ville ha kostet. Sintef-direktøren hadde altså vært med på å anbefale stans i dødsbrannforskningen, stikk i strid med anbefalingen fra sine egne forskere. "Det var bedre å bruke pengene på forebygging av det som virkelig er brannfarlig: Feil fyring og feil montering av piper og ildsteder", messet Berge og Schmidt Pedersen. Vi ba da om å få vite hva de har gjort for å kartlegge og utbedre slike feilmonteringer. Det eneste vi har fått til svar er utgivelse av brosjyren "Fyr riktig, unngå brann".

Dette var svar vi helt åpenbart ikke kunne slå oss til ro med. Derfor startet vi oppsporingen av personer som hadde sittet i styringsgruppa for Sintef-prosjektet i 1996, eller som representerte oppdragsgiverne bak forskningsprosjektet. Gjennom kildesamtaler og internettsøk kartla vi hvor disse personene befant seg i dag og tok kontakt.

Tidkrevende arbeid, ja vel, men det ga resultater.

Verdt å trekke fram er vårt møte med Odd Røed i Gjensidige NOR forsikring, mannen som representerte, og som fremdeles representerer, forsikringsnæringen i brannforebyggende spørsmål. Ikke bare fikk vi en kopi av hans sinte brev til myndighetene hvor han uttrykker sterk skepsis til stansingen av dødsbrannforskningen. Vi fikk også se den hemmeligstemplede forprosjektet som viste at del to av dødsbrannforskningen bare ville ha kostet i overkant av 200 000 kroner å gjennomføre. Til sist slapp forsikringsmannen den kanskje største bomben: Han fortalte oss at hele "brannvernmenigheten" hadde samlet seg på Bolkesjø hotell for å enes om en "offisiell sannhet" om de utette elementskorsteinene, akkurat rundt den tiden da dødsbrannforskningen ble stanset. Vi kontaktet sporenstreks BE med krav om å få ut alt tilgjengelig arkivmateriale om Bolkesjøkonferansen. Deretter sporet vi og tok kontakt med en rekke personer som hadde deltatt på konferansen. BE-direktør Olav Ø. Berge og Sintef NBL-direktør Kjell Schmidt Pedersen ønsket "å legge død" debatten om de utette pipene, og på Bolkesjøkonferansen ble det forfattet et dokument: "De 21 Bolkesjøsannheter". Journalistmat, helt enkelt.

Kartleggingen av de ulike etater og aktører og en mengde åpne, men også fortrolige kildemøter ga oss dokumentasjon og en trygghet for å kunne kalle samspillet mellom myndighetene, forskningsmiljøet og produsenten for et samrøre. Som eksempel, kan vi vise til en utskrift av en e-post fra BE-leder Torolf Bjørhus til avdelingsdirektør Finn Mørch Andersen i DBE (nå DSB), 24.09.1993, som vi ble servert "under bordet" av en kilde, og som forteller langt mer enn de få ordene den er sammensatt av:

«På bakgrunn av at vi for tiden bruker mye ressurser på å tone ned hysteriet omkring sprekker i elementskorsteiner, virker det etter min mening svært uheldig å trekke inn nye former for skader i den pågående diskusjonen. Jeg tenker på nest siste avsnitt i DBE's brev til Leca, der dere også tar opp et problem med sementlimet i innerrøret. Dette hadde vært greitt nok å ta opp med Leca, men ikke i et brev som det er sendt kopi av til "hele verden". »

Vi fant også ut at brannvernmyndighetene i 1997 opprettet Kontaktgruppen for piper og ildsteder, som skulle være et rådgivende organ i problemstillinger hvor det var faglig uenighet. Men denne kontaktgruppen skulle ikke få frie tøyler når det gjaldt spørsmål knyttet til utette elementskorsteiner. Over kontaktgruppen sto Strategigruppen for piper og ildsteder. Der satt blant andre BE-direktør Olav Ø. Berge, Sintef NBL-direktør Kjell Schmidt Pedersen og DBE-direktør Finn Mørch Andersen. Denne strategigruppen hadde møte 3. juni 1997, og i møtereferatet heter det:

«Kontaktgruppen gis mandat som foreslått, men sterk styring fra "strategigruppa" er nødvendig for å hindre at kontaktgruppen "tar av". »

Vi oppsøkte fysisk politiet i distriktene for de fire kjente dødsbrannene for å få innsyn i deres åstedsrapporter. Dette er rapporter som i utgangspunktet er unntatt offentlighet. Måten vi løste dette på var at vi allerede uten problemer hadde fått utlevert rapporten ved et av politidistriktene. Dermed, da de andre distriktene vegret seg, satte vi dem opp mot hverandre ved å fortelle hvor velvillige og hjelpsomme deres kolleger hadde vært, og at det var vanskelig for oss å skjønne problemene knyttet til offentliggjøring. Etter fire dager satt vi dermed med samtlige åstedsrapporter.

Vi oppsøkte også flere lokalavisredaksjoner for å saumfare arkivene etter samtidsartikler om brannene. Hva var teoriene den gangen?

Dokumentbunkene som stadig vokste, avslørte også en rekke andre aktører som vi dro nytte av i reportasjeserien. Blant disse Forbrukerrådet, som ved flere anledninger var engasjert i saken. Byggforsk, som opprinnelig avdekket at målemetoden Sintef benyttet for tetthetsgodkjenning var feil. Andre pipeprodusenter som både skriftlig, og markedsføringsmessig, protesterte mot manglende tetthetskrav og Lecas posisjon ovenfor myndighetene.

2e) Jakten på de levende kildene

Vår hovedkilde i startfasen var Gunnar Staale Sande, pensjonert ingeniør i fyringsteknikk. Sande var tidligere branninspektør i flere kommuner. De siste årene av yrkeskarrieren var han ansatt i BE som ekspert på piper og ildsteder. Sandes faglige autoritet er vanskelig å bestride. Han ble i sin tid headhuntet til BE, og har vært oppnevnt som rettssakkyndig ved flere anledninger. Sandes problem ble imidlertid at han var kompromissløs i sitt syn på sprukne og uttette piper. I løpet av årene i BE røk han derfor uklar med egen ledelse, som han selv mente bevisst forsøkte å dysse ned problemstillingen. Sandes problem ble derfor på en måte også vårt problem. Så snart vi begynte å røre i pipesaken, møtte vi et hylekor i "brannvernmenigheten" som advarte oss mot å tro på det de betegnet som en personlig vendetta fra Sandes side.

Derfor ble det svært viktig for oss å finne fram til andre uavhengige personer og eksperter som kunne si noe om problematikken. Dokumentjakten, som foregikk parallelt, førte til at stadig flere sider av våre hovedkilders fantastiske historie ble bekreftet. Men vi var svært bevisste på at disse kildene, for den saks skyld også Gunnar Staale Sande, kunne ha andre underliggende motiver for sitt engasjement.

Hvordan kunne vi finne ut om hvorvidt myndighetene kan ha handlet mot bedre vitende? Vi bestemte oss for å finne ut hvordan andre lands myndigheter har stilt seg til de utette skorsteinene.

Vi kontaktet svenske brannvernsmyndigheter og Sintefs motstykke i Sverige, Sveriges provnings- og forskningsinstitut (SP) og snakket med flere eksperter der.

SPs ansvarlige for skorsteinstesting, Leif Lundin, betegnet forholdene rundt de utette elementskorsteinene som galskap, og ville først ikke tro det vi kunne fortelle. På et senere tidspunkt måtte vi faktisk reise til SPs brannlaboratorium i Borås med dokumentasjon og et eksemplar av Lecas utette piperør for å overbevise den svenske ekspertisen om de faktiske forhold.

Også danske, finske, og tyske eksperter ble konfrontert med de norske forholdene. Vi fikk brakt på det rene at Norge var det eneste landet som godtok utette og sprukne piper – i tillegg bygget uten sikkerhetsavstand inntil brennbart materiale. Dette ble av den utenlandske ekspertisen betegnet som renspektet galskap både med hensyn til brannfaren og faren for gassforgiftning. Også de norske reglene for feiing (kun hvert fjerde år) ble kraftig kritisert. Til sammenligning blir svenske vedfyrte skorsteiner feid opp til fire ganger i året.

Kontakten med den utenlandske ekspertisen ga oss langt på vei den faglige ryggdekningen vi trengte for å så tvil om de norske bygg- og brannvernsmyndighetenes samlede offisielle linje – At disse skorsteinene ikke utgjør noen fare for liv eller helse.

- **Men kunne de norske fageksperter virkelig ha en så forskjellig oppfatning?**

Det ble stadig viktigere for oss å finne en uavhengig norsk ekspert som verken kritikerne eller myndighetsorganene kunne trekke faglig eller motivmessig i tvil. Vi gjorde derfor utvidede søk i det norske fagmiljøet i håp om å finne kritikere som ikke delte myndighetenes offisielle syn. Slik fant vi sivilingeniør Øyvind Engdahl., spesialrådgiver og overingeniør i Brannvernforeningen.

Engdahl var og er fremdeles betraktet som en av landets fremste branneksperter. I likhet med Gunnar Staale Sande har han vært med i etterforskningsgruppa ved tre av de fire omtalte dødsbrannene. Dessuten kan han ikke avskrives ved at han skulle ha personlige motiver bak sin kritikk av de farlige pipene. Han hever jo lønna si i Brannvernforeningen som per definisjon skal være ei nasjonal, uavhengig vaktbikkje i brannvernsspørsmål.

For oss ble det påfallende at Engdahl i kjølvannet av artikkelserien aldri har blitt nevnt med ett ord i sine reaksjoner mot oss. Optiroc unnlater å kommentere hans engasjement i sin PFU-klage mot Dagbladet. Han blir også stille forbigått i de mange pressemeldingene og debattinnleggene som kom fra de kritiserte aktører i pipesaken.

- **Kunne vi finne fageksperter innen de kritiserte myndighetsorganene som tør si noe?**

Brannvernmyndighetene i Norge refererer til seg selv som "Menigheten" og omfatter BE, DSB, Sintef NBL og Brannvernforeningen. Denne menigheten, med BE, DSB og Sintef NBL i spissen, hadde konstruert et offisielt syn på de utette pipene. Men fantes

det mistroiske blant sognebarna? Etter flere samtaler med tidligere og nåtidige ansatte i BE, Sintef NBL, Statens branninspeksjon og DSB, begynte menigheten å slå sprekker.

Etter timelange samtaler, var skorsteinsforsker Øyvind Brandt i Sintef NBL rede til å fortelle at han personlig har problemer med at Sintef har gitt Leca velsignelse for at sprekker i piperør ikke er farlig.

Vi sporet også opp den tidligere ansatte i Statens branninspeksjon, som hadde skrevet ned for hånd det som skjedde på et lukket møte i Kommunaldepartementet i 1979. Departementsdirektøren ga ettertrykkelig beskjed om at det var referatforbud. Kilden, som ønsket å være anonym, fortalte at han til dags dato ikke forstår hvorfor departementet lyttet til Norsk Leca og overkjørte sin egen fagekspertise. Til tross for at denne kilden i dag er pensjonist, var han fremdeles svært redd for å snakke offentlig om pipesaken. Departementsdirektøren er død. Det samme er daværende Leca-direktør. Men brevvekslingen mellom dem avslører at de hadde hyppige telefonsamtaler seg i mellom i denne perioden.

- **Hva mente altså de som etterforsket de mystiske dødsbrannene?**

Menighetens offisielle syn begynte for alvor å slå sprekker. Gunnar Staale Sande hadde, i kraft av sin stilling i BE, deltatt i etterforskningen av de eksplosive dødsbrannene. Øyvind Engdahl også, som representant for Brannvernforeningen. Vi brukte derfor mye tid på å nærme oss den tredje fagpersonen som hadde tråkket rundt i åsteds-saken: overingeniør Anders Sandberg i DSB. Sandberg har til dags dato hatt forbud fra sin arbeidsgiver om å ytre seg offentlig om pipeproblematikken. Det fikk vi tidlig høre av flere uavhengige kilder, og etter hvert også av Sandberg selv. I fortrolige samtaler fikk vi vite at også Sandberg mener det har vært noe alvorlig galt med skorsteinen i de omtalte dødsbrannene. Seg i mellom, har disse fire fagpersonene etterforsket alle de fire brannene.

- **Vi sto overfor et iøyenfallende paradoks:**

Myndighetenes fagekspertise, satt til å finne svar i saken, var alle kritiske til elementskorsteinen. Men på veien fra deres rapporter til etatsjefenes offisielle standpunkt, ble kritikken snudd til full støtte for den utette og sprukne skorsteinstypen. Hvor etatsjefene har funnet sitt grunnlag for dette er vanskelig å se. Ingen av dem har vært i felten for å undersøke.

2f) Jakten på vitnene og kontakten med pårørende

I en sak så teknisk som denne, var det viktig for oss å nærme oss det menneskelige aspektet – at dette handler om svært alvorlige dødsbranner med til sammen 11 døde mennesker. Og den kritiske ekspertise var klare på at dette kunne være toppen av et isfjell.

Vi hadde fra starten av en målsetning om å kunne trykke bilder av samtlige omkomne i disse fire kjente dødsbrannene. Dette for å vise at problemstillingen, som myndighe-

tene aldri har etterforsket ferdig, har en svært alvorlig dimensjon. Det ville også være umulig for oss å gå nært inn på disse dødsbrannene, uten å nærme oss de pårørende. Først og fremst fordi vi av anstendighets skyld ikke kunne omtale brannene uten å informere dem om det, og fordi vi var usikre på hva de pårørende var informert om i forhold til pipeproblematikken. Satt de på mer informasjon?

Allerede under startfasen sommeren 2003 startet vi kartleggingen av pårørende. Ved hjelp av lensmannen i Balsfjord fikk vi kontaktnumre til de pårørende etter brannen i 1999. Ved hjelp av avisutklipp fra lokal og rikspresse fant vi fram til navn på pårørende etter brannen på Tautra i 1998. Pårørende fra brannen i Stange (1988) fikk vi kontakt med ved å ringe personer med samme etternavn som de omkomne i Stange/Hamar-regionen. På denne måten fant vi raskt fram til nærmeste pårørende. Vi lyktes derimot aldri med å finne pårørende etter brannen i Rendalen i 1993. Foreldrene til Oslo-mannen var døde. Verken politi eller lensmann hadde den gangen fått navn eller kontaktnumre til en søster de trodde var bosatt i Sverige. Vi ga opp søket etter litt tid.

Vi brukte samme fremgangsmåte ovenfor alle familiene, og hadde følgende trepunkts prioriteringsliste vi arbeidet ut i fra;

- **Vi ville først og fremst møte dem personlig, og fortelle dem hva vi jobbet med, og hvorfor.**
- **Vi ønsket å finne ut om de hadde opplysninger eller vitnebeskrivelser som kunne være verdifulle i vårt arbeid, samt finne ut hva slags informasjon de har fått av myndighetene.**
- **Vi håpet på å få tillatelse til å trykke bilde av deres kjære – et bilde de var komfortable med, og kunne gi oss. De pårørende som vi merket var sterke nok, ville vi også gjerne ha med på trykk i forhold til sakene.**

Vi fant en uke som passet oss best på å reise til de ulike stedene. Deretter ringte vi de pårørende en etter en for å presentere oss og saken, og at vi ønsket å møte dem til en helt uforpliktende samtale. Vi ba dem tenke over forespørselen, og sa vi ville ringe tilbake om noen dager, slik at de fikk tid til å diskutere dette med sin familie.

Tre dager senere ringte vi på ny med målsetning om å finne dato som passet. Samtlige familier ville møte oss, og vi fikk plassert disse møtene samme uke.

Vi ønsket også kontakt med pårørende til den avdøde feiermesteren Ola Fjeseth i Stjørdalen. Han var en av de mest sentrale kritikerne under det såkalte feieropprøret på 80-tallet, men tok senere sitt eget liv. Flere av våre kilder antydte at pipesaken var årsaken til selvmordet. Derfor var det viktig for oss å snakke med familien og arbeidskolleger. Vi brukte samme fremgangsmåte som beskrevet over.

I møtene med de pårørende fikk vi deres velsignelse til å omtale brannene i detalj, trykke bilder av de omkomne, og formidle de pårørendes bønn om svar på hva som

faktisk har skjedd. Vi tror metoden; vår forsiktige fremgangsmåte og det at vi tok oss tid til å reise til hver og en av familiene var den avgjørende årsaken til det nære og fortrolige forholdet vi fortsatt har til disse.

2g) Internettøk og andre metodiske grep

Vi gjorde søk i Brønnøysundregistrene og på Bizweb.no for å finne ut hvor tette bånd det er i den såkalte "menigheten", uten at vi fant forbindelser så tette at korrupsjonsalarmen gikk. Det var uansett greit for oss å vite at representanter fra DSB, BE, Sintef NBL og Optiroc, direkte eller indirekte, satt i hverandres styrever og råd.

I tillegg gjorde vi skattesøk og google-søk på alle viktige aktører i sakskomplekset.

Parallelt med annen jobbing i saken, har vi etterforsket alle nyere branntilfeller som kan ha med utette elementskorsteiner eller sotekspløsjoner å gjøre. Alt vi har funnet har vi katalogisert til senere bruk. Dette arbeidet pågår fremdeles. En av brannene vi har etterforsket i år, er så interessant at granskingsutvalget som nå vurderer "Pipeskandalen" har innlemmet den i sine undersøkelser.

I konfrontasjoner med ulike aktører har vi bevisst spilt good guy og bad guy. Asle har gjennomgående vært den hissige, slemme som har slått i bordet og krevd slutt på tåkepraten. Kristoffer har vært den milde, snille som har glattet over når det har tilspisset seg. Metoden valgte vi å forsøke ut, da Asle på forrige SKUP-seminar i Tønsberg hadde fått høre at dette kunne være et effektivt grep. Resultatene av dette er vanskelig å måle, men vi mener bestemt at vi i hvert fall i visse tilfeller har hatt positivt utbytte av dette.

Vi har også gjennomgått en rekke av Norsk Lecas interne labrapporter, som vi har kommet over blant ulike kilder. Lecas egne, hemmeligholdte testresultater viste hvordan det utette piperøret deres sprakk ved vanlige temperaturer for fyring med ved. Vi kunne også se hvordan pipeprodusenten i flere etapper forsøkte å styrke piperøret ved pussing og armering, uten at det hjalp. De interne dokumentene viste også at pipeprodusenten til sist ga opp og gikk tilbake til de tette og langt dyrere piperørene de hadde brukt før 1969. Vi oppfattet dette som en bekreftelse på at Norsk Leca slett ikke så sitt eget produkt som så uproblematisk som de til en hver tid har gitt uttrykk for. For oss har dette vært viktig underlagsmateriale, i tilfelle eventuelle søksmål mot oss.

Vi har også gjennomgått diverse dokumenter fra kommunale arkiv og avdekket en truselartet fremferd fra Lecas side de steder hvor feiere hadde satt ned fyringsforbud på grunn av sprukne og utette piper. I svært sterke ordelag ba de kommunene båndlegge sine feiere og avstå i fra i fra å uttale seg offentlig. Dette har vi også hatt som underlagsmateriale, i tilfelle eventuelle søksmål mot oss.

3) Organiseringen

3a) Dokumentasjonen

Vi anslår den skriftlige dokumentasjonen i denne saken til å telle flere tusen sider. Derfor ble det tidlig klart at organisering av dette materialet ville være avgjørende. Alt ble innsatt i permer kronologisk delt på tidsperiode og tema – med nøye registrering av dato, innhold, og andre nøkkelopplysninger.

Denne tidkrevende registreringen ga store resultater:

- **Blant annet kunne vi ut i fra kronologien avsløre at Sintef NBL godkjente sprekker i elementpiper med henvisning til konklusjoner på forskning som aldri var blitt utført.**
Forskningskonklusjonene de henviste til, dukker først (ordrett) opp flere år senere i en rapport.
- **Det var katalogiseringen av dokumenter som avslørte at BE-direktør Olav Ø. Berge satt som saksbehandler i saken da han arbeidet i Kommunaldepartementet – noe han selv hadde nektet for i flere intervjuer.**
- **Oversikten registreringen ga, avdekket også en rekke mønstre (hvem påvirker hvem, og resultatene av dette)**
- **Vi merket oss også hvordan formuleringer og argumenter mot kritikken gjentok seg ordrett i forskjellige dokumenter, enten de stammet i fra AS Norsk Leca, DBE, BE, eller Sintef NBL. Flere dokumenter kunne man nærmest tro var forfattet i fellesskap.**
- **Ut i fra dokumentene var det også lett å se at BE-direktør Olav Ø. Berge, DBE-direktør Finn Mørch Andersen, og Sintef NBL-direktør Kjell Schmidt Pedersen hadde engasjert seg personlig i saken fra dag én i sine direktørstoler.**

Det var også viktig for oss å tenke bilder og illustrasjoner hele veien. Vi satte tidlig i gang innhenting av bilder fra de forskjellige brannstedene, og knyttet raskt kontakt med vår grafikkavdeling for å grafisk illustrere de forskjellige problemstillingene. I en periode hadde vi også fast fotograf (Jon Terje H. Hansen) slik at vi slapp å overlesse en ny fotograf med problemstillingene hver gang vi skulle ut av huset.

3b) Kunnskapen

En stor del av arbeidet besto i å sette oss inn i tekniske dokumenter som Norsk Standard for pipe og ildsteder i de forskjellige epokene, tekniske rapporter fra Sintef og andre, samt fysiske og kjemiske undersøkelser foretatt av sot og gasser, eksplosjonsfare osv.

Ved hjelp av kildene og disse dokumentene opparbeidet vi oss en viss teknisk kunnskap som var nødvendig for å ikke bli avfeid av aktørene som ukyndige idioter.

3c) Disposisjon og utskriving

Underveis i arbeidet laget vi oss en rekke disposisjoner i et forsøk på å holde hodet over vannet. Disposisjonene var en oversikt over artiklene vi ville lage – rekkefølgen på disse – og hvilken av problemstillingene de ville ta opp.

Her la vi også inn egne deadliner slik at vi motiverte oss til framgang.

På et tidspunkt var vi i ferd med å drukne i dokumenter og teknikaliteter, og var redde for at vi så oss blinde på de forskjellige problemstillingene. Derfor knyttet vi til oss en av redaksjonssjefene i Dagbladet til å gjennomgå artikkelutkast med et uinnvidd blikk. Dette ble svært verdifullt.

Med tanke på søksmål og PFU-klager var det også viktig for oss å få flere i ledelsen til å gjennomlese sakene med referanse til dokumentasjonen og kilder. Her bistod nyhets-sjef, nyhetsredaktør, og Dagbladets husadvokat.

3d) Kildeoversikt og intervjuer

Hovedkildene i denne saken er den skriftlige dokumentasjonen, som i dag nok har passert 1000 enkeltdokumenter på til sammen 2-3000 sider.

Videre har vi rundt 200 muntlige kilder, hvorav et 20-talls av disse har status som hovedkilder.

- **Fagekspertisen innen brann og feiermiljøet**
- **Etatsledelsen innen tidligere og nåværende brannvernsmyndigheter**
- **Anonyme kilder innen disse etater**
- **Pårørende og vitner etter aktuelle branner**
- **Utenlandske eksperter innen brann og bygningsfaget**
- **Kilder innen forsikrings- og forbrukerfaget**
- **Politi og lensmannsetater**
- **Personer som underveis i artikkelserien tok kontakt med oss for å tipse om egne erfaringer og problemer**

Da vi fra første dag innså at denne serien høyst sannsynlig ville føre til trusler om søksmål og klager til Pressens Faglige Utvalg, var det svært viktig for oss å ta alle forholdsregler – blant annet å bruke lydbånd under intervjuer med aktørene, og loggføre kontakt og samtaler underveis i arbeidet.

Kilder som ba om det, fikk sine sitater opplest eller oversendt. Vi tok spesielt hensyn til de pårørende, som fikk hele artikler oversendt til godkjenning før vi trykket deres historier.

4) Konfrontasjoner

Den første kontakten med BE, Sintef NBL, DSB og Optiroc (Norsk Leca) hadde vi allerede i juni 2003 – helt i startfasen av det journalistiske arbeidet. Dette var et bevisst valg fra vår side, og vi så to grunner til at dette var den beste løsningen:

- **Gjennom å innlemme de ulike aktørene i våre planer, inviterte vi til åpenhet rundt pipeproblematikken.**

- **Dessuten manglet vi dokumentasjon for mange kildepåstander, og håpet at aktørene kunne kaste lys over disse.**

Som vi tidligere har redegjort for, viste ikke aktørene noen vilje til å lette på sløret under den første konfrontasjonsrunden. Derfor ventet vi til slutten av oktober før vi konfronterte partene igjen – i det vi kan kalle en hovedkonfrontasjon. Da hadde vi dokumentasjon til å stille dem til veggs og presse fram reelle svar. I trykkeperioden hadde vi også flere ganger kontakt med de ulike aktørene, når vi hadde nye elementer vi trengte deres kommentarer på. Myndighetsorganene syntes ikke det var noe særlig å se sine egne, lydbåndbeviselige uttalelser på trykk, og det resulterte i noen sinte telefoner og en rekke debattinnlegg og pressemeldinger (se "Spesielle erfaringer" og vedlegg).

Men ellers var det naturlig nok Optiroc vi hadde flest konfrontasjoner med. De selger jo fremdeles ei pipe, hvis produktnavn ble trukket sterkt i tvil i Dagbladets spalter. I vår første kontakt med Optiroc i juni 2003 fikk vi vite at Arne Monsen og Gustav Blom var de som svarte på spørsmål knyttet til piper og ildsted, da de henholdsvis er teknisk sjef og salgssjef for produktgruppen. Monsen var den som svarte på våre spørsmål under det første innledende intervjuet.

Arne Monsen var svært avvisende da Dagbladet fortalte "at vi undersøker omstendighetene rundt Lecas gamle elementpiper produsert i perioden 1969 til 1987".

Under intervjuet kom han med påstander og opplysninger som Dagbladet senere, gjennom innsamlingen av omfattende dokumentasjon, oppdaget var ukorrekte, og i verste fall direkte løgn i fra Monsens side.

Dette ble han konfrontert med torsdag 23. oktober 2003. Samtidig ble Monsen gjort oppmerksom på at vi planla å starte artikkelserien fire dager senere, mandag 27. oktober. Han var aggressiv og ga klart uttrykk for at han visste "hva vi pønsket på", og at han var blitt oppmerksom på at vi jobbet med en større sak rundt utette elementpiper. Han hevdet å vite at våre hovedkilder var to navngitte personer – en av disse overingeniør Gunnar Ståle Sande. Han advarte oss mot dem, og sa at dette var personer som har gjort det til sin livsoppgave å skade Leca, og at Dagbladet ikke burde la seg forlede av dem, men heller forholde oss til de offisielle myndigheter – som aldri hadde hatt noe å utsette på deres produkt.

Videre mente Monsen at Optiroc ikke kunne bidra utover det han allerede hadde sagt (i juni) – at det ikke er noe i veien med deres produkt, og at myndighetene aldri har hatt noe å utsette på deres produkt. Han kunne vanskelig se at det var noe behov for å møtes ansikt til ansikt, og fastholdt at han uansett ikke hadde tid til dette – verken før eller i helgen. Når Dagbladet spurte om ikke andre i Optiroc-ledelsen kunne møte oss, avviste han dette, og sa at han som teknisk sjef var den som svarte på slike spørsmål, og at mange i ledelsen var nye etter fusjonen (Leca/Optiroc) og at de derfor ikke ville ha den nødvendige innsikt. Dagbladet ba ham allikevel formidle dette, og at reporterne ville være tilgjengelige, skulle Optiroc-ledelsen ombestemme seg.

27. oktober, samme dag som vi hadde første artikkel på trykk, fikk vi et intervju i Optirocs lokaler. Foruten Monsen, var administrerende direktør Jan Halstensen til stede. Halstensen var ny i gamet og kjente ikke pipehistorikken. Han ga under dette møtet uttrykk for at de skulle strekke seg langt dersom det var eller hadde vært noe galt med deres produkter.

Under dette intervjuet endret Arne Monsen sin forklaring fra å være benektende til at verken tetthetskrav, klage, eller hemmelige møter har eksistert – til å si at han ikke kunne huske hva som skjedde. Han gikk også så langt som å si at det var mulig at virkeligheten hadde utspilt seg slik Dagbladet hadde beskrevet.

Onsdag 29. oktober ringte Optirocs administrerende Direktør Jan Halstensen den ene journalisten sent på ettermiddagen. Det ble truet med både PFU og søksmål. Halstensen hadde laget en to sider lang pressemelding i artikkelform, som han krevde skulle trykkes i sin helhet uten forandringer neste dag. Journalisten påpekte at avisa ikke trykker pressemeldinger, men at han gjerne kunne formidle Halstensens syn i form av et intervju. Dette mente Halstensen var helt uaktuelt, og krevde på ny at deres pressemelding skulle trykkes som en artikkel på redaksjonell plass i sin helhet uten forandringer. Journalisten gjentok at avisa ikke trykker pressemeldinger på denne måten, men at han kunne fremme sitt syn gjennom et intervju. Eventuelt kunne pressemeldingen gjøres om til et debattinnlegg – da i avisas debattseksjon. Halstensen mente dette var en helt uaktuell løsning, og at han hadde rett på å få sin pressemelding trykket som en artikkel på redaksjonell plass. Journalisten ba derfor Halstensen ta kontakt med nyhetsredaktør Eivind Ljøstad for å løse tvisten på et høyere plan. Der kom man til enighet om at Halstensens syn kunne formidles i en egen artikkel ("Nekter pipefeil"), skrevet av Dagbladets journalister, slik journalistene først foreslo.

På samme måte som vi har begrenset omfanget av våre avsløringer til å være godt innenfor det vi har kunnet dokumentere skriftlig, var det viktig for oss å være rausere overfor aktørene. Derfor lot vi lista ligge svært lavt for å komme til orde i avisens debattspalter. Av samme grunn etterkom vi Optiroc-direktørens ønske om et særskilt intervju ("Nekter pipefeil"). Dette talte også til avisens fordel, da vi senere ble klaget inn for PFU (se vedlegg).

5) Publisering

Første artikkel i dette sakskomplekset trykket vi 27. oktober 2003, den foreløpig siste 1. juni 2004. Siden en uavhengig granskingskommisjon (se neste punkt) startet sin utredning av pipesaken i august 2004, ligger det i kortene at vi vil følge opp med flere artikler når granskerne legger fram sine resultater i slutten av februar i år. I denne litt "stille" perioden har vi også satt i gang et større, langsiktig prosjekt vedrørende problematikken, som vi regner med vil realiseres på trykk i løpet av 2005, uavhengig av hva granskingsutvalget måtte komme fram til.

Vi valgte bevisst å ikke starte artikkelserien før vi hadde klar alle artiklene som dekket pipehistorikken fra 1969 og fram til i dag. På den måten hadde vi en redaktørbestemt forsikring om at våre viktigste avsløringer ble tilegnet nødvendig plass og presentasjon.

Dette ga oss også frie tøyler til å kaste oss rundt, dersom det skulle dukke opp interessante spor i kjølvannet av publiseringen.

Vi er i det store og hele svært fornøyde med den støtten vi hadde i vår egen redaksjonsledelse. En og annen artikkelidè eller nyhetspoeng har vi ikke vunnet gehør for,

men alt i alt er vi svært tilfredse med den prioritering pipesaken fikk i Dagbladets spalter.

Den siste tiden før publisering ble nokså stri. Trykkestart ble framskyndet minst to uker fordi DSB gikk ut med ferske tall som viste hvordan antall pipebranner hadde eksplodert som følge av kaldt vær og hard vedfyring. Vi tenkte det var best og smi mens pipa fremdeles var varm. Dels fordi det var god timing, og dels fordi vi fryktet denne nyheten ville lede andre redaksjoner i retning av sakskomplekset vi jobbet med. Denne frykten har vi i ettertid skjønt at måtte være et utslag av akutt paranoia (noe som muligens er en bransjesvakhet).

Her følger en kronologisk oversikt over de artiklene som er blitt publisert i hovedavisen og på nett:

Farlig pipe i flere hundre tusen hjem
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 27. oktober 2003

Farlig pipe i flere hundre tusen hjem
NETTUTGAVEN, NYHETER 27. oktober 2003

Har du en farlig pipe?
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 27. oktober 2003

De døde i mystiske branner
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 27. oktober 2003

- For dyrt å forske på dødsbrannene
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 28. oktober 2003

- For dyrt å forske på dødsbrannene
NETTUTGAVEN, NYHETER 28. oktober 2003

Krever full gjennomgang
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 28. oktober 2003

Produktsjef i Norsk Leca: - Husker ikke
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 29. oktober 2003

Danset etter Lecas pipe
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 29. oktober 2003

Danset etter Lecas pipe
NETTUTGAVEN, NYHETER 29. oktober 2003

-Uheldig kameraderi
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 29. oktober 2003

Tvinges til å godta sprekker Myndighetene med pålegg til landets feiere
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 30. oktober 2003

Tvinges til å godta sprekker
NETTUTGAVEN, NYHETER 30. oktober 2003

Leca fikk reprimande
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 30. oktober 2003

Svenske fagfolk sjokkert over norske myndigheter
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 30. oktober 2003

Nekter pipefeil
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 30. oktober 2003

Feieropprøret
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 31. oktober 2003

«De kalte meg ting som drittstøvel og nazist fordi jeg hadde fulgt min faglige overbevisning.» Feiemester Kjetil Høgetveit om da han nedla fyringsforbud i Skedsmo
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 01. november 2003

Uthengt på grunn av sin faglige overbevisning
NETTUTGAVEN, NYHETER 01. november 2003

Redaktør skrev om utette Leca-piper i fagblad - Skulle trues til taushet
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 02. november 2003

Svinedyrt å fikse pipene
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 03. november 2003

Krever pipesvar Meltveit Kleppa (Sp) sjekket sin egen pipe etter Dagbladets avsløringer
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 05. november 2003

Erna vil se på pipesaken
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 16. november 2003

Erna vil se på pipesaken
NETTUTGAVEN, NYHETER 16. november 2003

Erna vil granske dødsbranner
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 25. mai 2004

Erna vil granske dødsbranner
NETTUTGAVEN, NYHETER 25. mai 2004

- Staten beskyttet pipeprodusentene
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 26. mai 2004

- På tide med pipegransking
NETTUTGAVEN, NYHETER 26. mai 2004

Anklaget Sintef for pipejuks
PAPIRUTGAVEN, NYHETER 01. juni 2004

6) Konsekvenser

Etter publiseringen av "Pipeskandalen" har vi registrert at flere feierlaug i landet har begynt å se strengere på sprukne piperør i gamle, utette elementskorsteiner.

Dagbladets avsløringer i "Pipeskandalen" vil trolig øke brannsikkerheten i norske hjem betraktelig. I kjølvannet av artikkelserien, har kommunalminister Erna Solberg beordret uavhengig gransking av så vel påstått samrøre som farlige piper. Direktør Dagfinn Kalheim i Brannvernforeningen har fått i oppdrag å lede et uavhengig granskingsutvalg. Med seg har han en svensk skorsteinseksperter og en høyskoleprofessor fra Haugesund som er ekspert på hva ulike materialer vil tåle av belastning. Sekretær for granskingsutvalget er informasjonssjef Sturle Hagen i Brannvernforeningen. Granskingsutvalgets rapport vil foreligge i slutten av februar. Den vil selvfølgelig bli behørig behandlet i Dagbladets spalter. Kalheim har varslet at utvalget både vil trekke konklusjoner om brannfaren knyttet til utette elementskorsteiner i Norge i dag, samt komme med anbefalte tryggingstiltak utvalget mener myndighetene bør iverksette.

Vi har problematisert på trykk det faktum at Brannvernforeningen har lenker til begge leire i pipesaken. Både BE og Sintef NBL, som nå blir tittet i kortene av utvalget, har gjennom årenes løp vært representert i Brannvernforeningens styre og råd. Samtidig har en av Brannvernforeningens fremste eksperter på piper og ildsteder, spesialrådgiver Øyvind Engdahl, markert seg sterkt i Dagbladets spalter som en av de krasseste kritikerne til de utette og sprekkutsatte skorsteinene. Utvalgets leder, Dagfinn Kalheim, er dog ny i brannvernsammenheng, og har aldri vært en aktør i pipesaken. Han har uttalt at han aldri ville akseptert mandatet dersom han ikke var blitt gitt frie tøyler i granskingsarbeidet.

En foreløpig negativ konsekvens av artikkelserien, er at svært mange feiere og brannfolk i landet har fått streng beskjed om å ikke diskutere pipeproblematikken offentlig. Flere av våre muntlige kilder er blitt tvunget til anonymitet i frykt for represalier dersom de ytrer sin mening om de utette pipene. Kilder som har stått frem, som feiermester Finn Throndsen i Oslo, er blitt utsatt for ubehagelig press fra arbeidsgiver i etterkant.

Kanskje er dette prisen å betale for at en alvorlig og opprivende fagdebatt som har pågått i 30 år endelig er brakt fram i lyset.

Vi venter i spenning på granskingsutvalgets konklusjoner.

7) Spesielle erfaringer

Å jobbe med et sakskompleks som tar for seg 30 års historikk og foreløpig omfatter rundt 200 muntlige kilder og 2-3000 sider skriftlig dokumentasjon, var en ny erfaring for oss begge. Vi har lært betydningen av aldri å gi seg og stadig prøve nye innfalls-vinkler.

7a) Truet til taushet

I løpet av arbeidet, støtte vi på et bekymringsverdig antall mennesker som har opplevd å bli trakassert på det groveste, mobbet fra sine stillinger eller truet til taushet for sitt engasjement i pipesaken. Vi kan dokumentere hvordan overingeniør Gunnar Staale Sande ble frosset ut av det gode selskap. Til slutt ble det så ille at han måtte forlate sin post i Statens bygningstekniske etat (BE). Også en rekke andre, der i blant tidligere feiermester Jan Reigstad i Bergen har vært i hardt vær for sitt engasjement i pipesaken. Andre kritiske røster, som redaktøren i fagbladet Varmenytt, hadde aktørene i pipesaken større problemer med å stagge. Her hadde de ikke en arbeidsgiverpisk å svinge. Han ble truet med søksmål dersom han fortsatte sine negative skrivelser om utette elementskorsteiner.

Tidligere feiermester i Skedsmo, Kjetil Høgetveit ble også truet og trakassert på det groveste etter at han avslørte enorme mangler på et byggefelt på Romerike, og føler at pipesaken har fullstendig ødelagt hans liv.

Lenge hadde vi også en framstående brannmann i Oslo som ville stå fram med sin erfaring med sin elendige Lecapipe. Men da det nærmet seg realisering av artikkelen, så han seg tvunget til å trekke seg. Han sto for tur til å bli forfremmet, men hans ledelse gjorde det helt klart at det kunne han bare glemme dersom han snakket om pipesaken i Dagbladet.

Daglig mottok vi telefoner, tekstmeldinger og e-poster fra fagfolk i brann- og feiervesenet. Vi registrerte også at feiermestere sto fram i flere lokalaviser. Alle sa det samme:

- Endelig blir dette tatt tak i, dette som har vært dysset ned i årevis.

7b) Brannvernkonferansen

Alvoret i myndighetenes neddyssing ble stadig mer klart for oss. Det toppet seg da vi skjønnte at pipe- og ildstedseksperter framfor noen i DSB, Anders Sandberg, gjennom alle år hadde blitt forhindret fra å ytre sine egne erfaringer med de utette skorsteinene. Dette fikk vi først høre om fra en rekke uavhengige kilder i BE, feiermiljøet og Forbrukerrådet, men skjønnte det også etter hvert på Sandberg selv, etter som vi opparbeidet en fortrolig tone med ham.

Vi lette lenge etter en mulighet til å få Sandberg ut i lyset. Ennå har vi ikke maktet å få ham til å snakke fra leveren på trykk, men i mai 2004 fikk vi en gylden mulighet til å tvinge hans meninger fram foran hele "brannvernmenigheten": Vi ble invitert til å holde foredrag på Brannvernkonferansen i Tromsø om hvorfor Dagbladet mente det var viktig å fokusere på pipeproblematikken. Vi diskuterte med redaksjonsledelsen om hvorvidt vi kunne delta på konferansen uten selv å bli oppfattet som aktører i saken, men falt ned på at vi ikke kunne la en slik sjanse til uvurderlig kildepleie gå fra oss. Under pipeseminaret, som vi selv var foredragsholdere i, utfordret vi Anders Sandberg til å stå foran forsamling og fortelle om hva han hadde sett da han etterforsket de mystiske dødsbrannene. Han fortalte at det for ham så ut til at sot i isolasjonen på den utet-

te pipa hadde tatt fyr og eksplodert, akkurat slik flere fageksperter hadde utalt i Dagbladet. I alles påhør slo "menighetens" offisielle linje sprekker. Seansen endte i høylytte tilrop fra feier- og brannfolk i salen som ikke hadde kjennskap til pipeproblematikken fra før: - Hva vil dere at vi skal tro nå? Både BE-ledelsen og Sintef NBL-ledelsen lot være å kommentere dette.

7c) Hatet av "alle"

Vi visste det ville komme, men syntes likevel det var en dyrkjøpt og slitsom erfaring å være hatet av "alle" etter at vi startet trykkingen av pipesaken. At vi skulle stå alene mot et samlet korps av myndighetsorganer og forskningsmiljø, lå i kortene da vi hadde kritisert dem alle for urent spill. Likevel lot vi oss overraske av usaklighetsnivået. Vi ble bombardert av pressemeldinger og debattinnlegg av typen "Komplottjournalistikk basert på spekulasjoner". Erfaringen som virkelig tok kaka, var da enkelte av aktørene beskyldte oss for å misbruke de pårørende etter brannene – og inntok en slags farsrolle for disse. Da ble vi faktisk kontaktet av to pårørende som stilte seg selv til vår disposisjon for å slå tilbake med harme, og de ville gjerne stille opp på debatt mot myndighetsledelsen og Optiroc. Vi takket for støtten, men ble enige om at det ville være å kjøre saken ut av fokus.

En annen betegnende episode var da Optiroc-direktør Jan Halstensen ringte oss og refererte innholdet i en pressemelding fra BE – før BE hadde presentert den for offentligheten. Vi opplevde at de ulike aktørene brukte hverandre, mot oss, for alt det var verdt. I enkelte av innleggene kom også påstander om at vi hadde feilsitert kilder. Den kritikken stilnet først da vi minnet dem om at vi hadde tatt opp intervjuene på lydbånd.

7d) PFU

Da verken Kristoffer eller Asle tidligere hadde hatt saker klaget inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU), var det både lærerikt, litt skremmende og spennende da pipeprodusenten Optiroc (Norsk Leca) gjorde alvor av sine trusler. Egentlig var vi bare glade for at arbeidet vårt ble gjenstand for granskning. I og med at vi sto alene mot røkla (myndighetene, forskningsstiftelsen og produsenten) og var så godt dokumentert i alle ledd, hadde vi alt å vinne. Vi gikk da også helt fri i PFU, som ikke hadde noen anmerkninger vedrørende vårt journalistiske arbeid.

Som en kuriositet kan nevnes at Optiroc innledet sin klage på en noe uortodoks måte: Klageren startet med å berømme oss for å ha gjort grundige forundersøkelser og for å ha satt oss godt inn i problematikken. Problemet var bare, hevdet klageren, at vi hadde fordypet oss så kraftig at det tippet over for oss!

7e) Snakket familiebilde fra veggen

Det gamle ekteparet Rolf og Marie Snekkersveen fra Stange i Hedmark mistet sønnen, svigerdatteren og de to barnebarna på seks og ni år i brann i 1988. Asle og Kristoffer opplevde møtet med disse som meget sterkt. De hadde ikke andre bilder av sine kjære avdøde enn familiebildene som var innrammet på stueveggen. Vi begge slet med klump i halsen da de etter noen timers fortrolig samtale stolte så mye på oss at vi kunne plukke familiebildene ned fra veggen og ta dem med til redaksjonen for scanning. Senere dro vi personlig tilbake for å levere bildene.

8) Tidsbruk

Vi startet arbeidet med sakskomplekset i mai 2003, og arbeidet pågår fremdeles. Før sommerferien 2003 gjorde vi enkle forundersøkelser ved siden av annet journalistisk arbeid. Men fra sommerferiens slutt i begynnelsen av august til midten av november 2003 opptok sakskomplekset det meste av journalistenes tid, arbeidstid så vel som fritid. I januar 2004 begynte Kristoffer å jobbe i Dagblad.no-redaksjonen. Asle har siden da holdt tak i saken, men alle nye vendinger er blitt diskutert med Kristoffer. Fram til han gikk ut i seks måneders pappaperm 1. juni 2004 fulgte Asle pipesaken ved siden av annet journalistisk arbeid. Han jobbet med problematikken i kulissene også under permisjonen og startet et større pipeprosjekt som ennå ikke er ferdigstilt. Det er umulig å anslå hvor mange arbeidstimer vi har lagt ned i sakskomplekset, men vi har i perioder drømt om piper om natta...Og ingen av oss klarer den dag i dag å passere et hus, uten å titte opp på pipa...

9) Vedlegg

- 1-23 Artikkelserien slik den har stått på trykk i Dagbladet
- 24 Eksempel 1 på innlegg/kronikker mot serien
- 25 Eksempel 2 på innlegg/kronikker mot serien
- 26 PFUs uttalelse i sak 009/04 Optiroc mot Dagbladet

Asle Hansen
(sign)
Dagbladet
Akersgaten 49
0107 Oslo
Tlf: 22310600
Mob: 91600440
ash@dagbladet.no

Kristoffer Egeberg
(sign)
Dagbladet
Akersgaten 49
0107 Oslo
Tlf: 22310959
Mob: 93207502
keg@dagbladet.no